

DECENNIUM DOELEN 2017

GEEF ARMOEDE GEEN KANS

“Wachten op de beloofde sociale correcties”

De effecten van de federale en Vlaamse beleidsmaatregelen op gezinnen met een laag inkomen

1. Inleiding

In januari 2015 berekende Decenniumdoelen 2017 voor het eerst de gevolgen van de besparingen op Vlaams en federaal niveau voor de mensen aan de onderkant van de inkomensladder. Onze conclusie was even duidelijk als verontrustend:

- De laagste 20% inkomens gaan er door de gevraagde besparingen en inleveringen significant op achteruit.
- Er was duidelijkheid over de gevraagde inleveringen, maar nog onduidelijkheid over de sociale correcties.

Eén jaar later hebben we de oefening opnieuw gemaakt. Er was immers beloofd dat er werk gemaakt werd van sociale correcties op alle besparingsmaatregelen, zodat mensen in armoede niet of nauwelijks getroffen zouden worden.

Om de effecten van de besparingen op de lage inkomens te duiden, heeft Decenniumdoelen

2017 beslist deze zelf te berekenen en dit op een transparante en heldere wijze. Hierbij beroepen we ons op informatie uit beleidsnota's, (voorstel van) decreten en op officiële websites van overheden, overheidsinstellingen en parlementen (RVA, Kind & Gezin, VDAB, VMW, VREG, beleidsnota's en programmadecreet ...).

De impact van de besparingen werd door ons nooit overschat. Integendeel. We rekenden enkel algemeen geldende maatregelen mee en houden geen rekening met lokale verschillen. Bovendien

hebben we steeds gekozen voor de minste extra uitgaven, bv. voor wat water en elektriciteit betreft. We houden bovendien geen rekening met de verhoogde accijnzen voor diesel, tabak en alcohol. We houden ook geen rekening met de lagere woonbonus of waar je woont, evenmin met extra kosten door wijzigingen in ziekteverzekering, extra kosten voor pro-deo advocaten, anciënniteitstoeslagen oudere werklozen ... Kortom, we kijken enkel naar de directe effecten op het inkomen van de gezinnen.

Een laag inkomen definiëren we als een inkomen onder de 22.000 euro en afhankelijk van de gezinsituatie onder de 32.500 euro. Het inkomen komt uit loon of uit een uitkering. We onderscheiden vier types gezinnen: een alleenstaande met een jong kind, een koppel met 2 jonge kinderen, een koppel met 3 tieners waaronder 1 student hoger onderwijs en een gepensioneerd koppel. Zo komen we tot 11 types gezinnen.

Gezinstype Inkomenssituatie	Alleenstaande ouder met 1 kind	Koppel met 2 jonge kinderen	Koppel met 3 tieners	Koppel gepen- sioneerden
Leefloon	13 339	13 339	13 339	16 511
Voltijds werkloos + halftijds mini- mumloon	16 759	27 609	27 609	
1 of 1.5 werkkinten- siteit	21 707 (1vte)	32 560	32 560	17 182 (min. pen- sioen)

(zie bijlagen voor meer details)

Zowel de federale als de Vlaamse regering spreekt regelmatig over sociale correcties, en kijkt dan vooral naar de allerzwaksten, vooral de leefloontrekkers. Dit is echter een beperkte groep in Vlaanderen. Het aantal leefloners eind 2015 bedraagt ongeveer 26.400¹, maar het aantal mensen dat in armoede leeft of zich bestaansonzeker noemt, ligt met 11% van de Vlamingen een pak hoger. Onze berekeningen neemt deze groep bestaansonzekereren mee in het vizier. De gezinstypes waarvoor we de simulatie maken omvatten gezinnen uit de laagste 20% van de inkomensladder in Vlaanderen.

2. Over welke maatregelen gaat het?

We hebben volgende maatregelen opgenomen in onze berekeningen:

- verhoging bijdrage zorgverzekering (in de toekomst: bijdrage Vlaamse Sociale Bescherming) (Vlaamse maatregel)
- verhoging inkomens-gerelateerde kinderopvang voor het laagste tarief (Vlaamse maatregel)
- indexsprong kinderbijslag (Vlaamse maatregel)
- indexsprong (federale maatregel)
- verhoging maximumfactuur lager onderwijs (Vlaamse maatregel)
- verhoging BTW op elektriciteit (federale maatregel)
- afschaffing gratis water en gratis elektriciteit (Vlaamse maatregel)
- Turteltaks (Vlaamse maatregel)

¹ http://aps.vlaanderen.be/lokaal/domeinen/welzijn_kansarmoede/maak_zelf_een_rapport_welzijn.html

Andere maatregelen zijn ook al gekend maar hebben gevolgen die de gezinnen kunnen vermijden. Gezinnen zijn bijvoorbeeld niet verplicht om het openbaar vervoer te nemen of zich in te schrijven voor het volgen van volwassenenonderwijs, ... Deze besparingsmaatregelen voegen we dan ook niet toe in onze berekeningen. Maar het is wel duidelijk dat deze maatregelen net de zwakste gezinnen, die sterk afhankelijk zijn van het openbaar vervoer of die een volwassenenvorming nodig hebben om een job te vinden, hard treffen.

De keuze voor de gezinstypes in de simulatie maakt ook dat bepaalde maatregelen niet (of niet altijd) van toepassing zijn voor deze gezinnen. We denken hierbij aan de afschaffing van de anciënniteits-toeslag voor oudere werklozen of de minder gunstige Inkomensgarantie-uitkering voor deeltijds werkenden (IGU), de inschakelingsuitkeringen ...

Daarnaast zijn een aantal maatregelen nog niet gekend of zijn ze onmogelijk te berekenen:

- Lokale besturen verhogen hun belastingen of retributies;
- Verenigingen vragen een hogere ledenbijdrage;
- Cultuur wordt duurder;
- Maatregelen sociaal wonen:
 - door de effectieve besparing op het investeringsbudget (ongeveer 600 miljoen euro over 5 jaar) zullen rond de 3.000 sociale huurwoningen minder gebouwd kunnen worden. Dit betekent dat minstens 3.000 gezinnen langer moeten wachten en dus duurder moeten huren op de private huurmarkt;
 - de Vlaamse Regering voorziet een reeks wijzigingen aan het sociaal huurbesluit, wijzigingen die direct of indirect gevolgen zullen hebben voor de sociale huurder (bezettingvergoeding, energievergoeding, inkomensgrenzen);
- De gelijkschakeling van de remgelden voor specialisten betekent dat voor bepaalde specialisten het remgeld stijgt en voor andere daalt. Globaal stijgt de remgeldfactuur met ongeveer 33 miljoen euro²;
- De besparingen op onderwijs (werkingsmiddelen, gelijke kansen en flankerend);
- Een nieuw systeem van Vlaamse kinderbijslag met andere bijlagen.

Daarnaast zijn er een aantal maatregelen zoals de nieuwe berekening van de waterfactuur die een bepaald effect hebben op het inkomen. Deze nieuwe berekening houdt rekening met het verdwijnen van het gratis water en probeert mensen aan te zetten tot zuinig drinkwatergebruik. Het effect ervan is afhankelijk van het verbruik.

Naast deze maatregelen zijn er ook duidelijk positieve maatregelen:

- De gevolgen van de Tax shift op de netto inkomens (inclusief de stijging van de forfaitaire beroepsaftrek voor de werkenden)
- De verhoging van de minimumuitkeringen
- Afschaffing van de belastingschijf van 30%
- Welvaartsvastheid van de pensioenen

² Algemene Raad Riziv, document ter advies 20 oktober 2014, p.9.

Waar deze gekend zijn –en mogelijk te berekenen- zijn deze mee opgenomen in de volgende tabellen.

3. Wat zijn de resultaten van de besparingsmaatregelen voor gezinnen met een laaginkomen ?

In 2016 kost het besparingsbeleid van de regeringen de gezinnen met een laag tot zeer laag inkomen gemiddeld 908 euro per jaar of 76 euro per maand.

Gezinstype Inkomenssituatie	Alleenstaande ouder met 1 kind	Koppel met 2 jonge kinderen	Koppel met 3 tie- ners	Koppel gepen- sioneerden
Leefloon	-834	-819	-521	-435
Voltijds werkloos + halftijds mini- mumloon	-724	-1149	-1328	
1 of 1.5 werkin- tensiteit	-862	-1233	-1397	-684

In vergelijking met 2015, onze eerste berekening, stijgen de kosten van de besparingen in 2016 fors: in 2015 koste het besparingsbeleid 628 euro per jaar of 52 euro per maand.

In 2015 kost het besparingsbeleid van de regeringen gezinnen met een laag inkomen het volgende:

Gezinstype Inkomenssituatie	Alleenstaande ouder met 1 kind	Koppel met 2 jonge kinderen	Koppel met 3 tienaers	Koppel gepen- sioneerden
Leefloon	-740	-951	-606	-354
Voltijds werkloos + halftijds mini- mumloon	-379	-695	-780	
1 of 1.5 werkin- tensiteit	-463	-747	-824	-367

De verschillen zijn frappant voor sommige gezinstypes.

Voor gezinnen met een leefloon en die uit meerdere personen bestaan (koppels met kinderen) is er een merkbare daling. Deze is volledig te wijten aan de nieuwe berekening van de waterfactuur. Gezinnen met een leefloon moeten immers maar 25% van hun waterfactuur betalen.

De nieuwe berekening van de waterfactuur is steeds positief voor gezinnen die bestaan uit meerdere personen, voor kleinere gezinnen is er geen of een negatief effect.

Er is een merkbare stijging van de lasten voor iedereen die werkt of werkloos is. Naast de indexsprong springen vooral de kosten voor energie in het oog. Deze kosten stijgen hier tot 270 euro extra per jaar.

Het besparingsbeleid kost elk jaar meer voor de gezinnen. De sprong van 52 naar 76 euro, of 24 euro per maand meer, is wel opmerkelijk. Let wel, in dit gemiddelde is de nieuwe berekening van de waterfactuur reeds meegerekend én de lagere Turteltaks voor gezinnen met een leefloon of IGO. Voor sommige gezinstypes is de sprong van 65 naar 111, of 46 euro per maand meer!

De vraag rijst dan ook of de positieve maatregelen effectief een antwoord zijn op deze forse stijging.

4. De positieve maatregelen leveren maar voor een enkel gezin een positief resultaat op!

De federale en Vlaamse regering beloofden en beloven corrigerende maatregelen. Vanaf midden 2015 zijn er twee gekend: de stijging van de forfaitaire beroepsaftrek voor de werkenden en de verhoging van de minima. De verhoging van de minima van 2%, vanaf september 2015, is reeds opgenomen in de tabel met betrekking tot de lonen.

Naast deze zijn er ook nog de maatregelen in functie van de Tax shift: koopkrachtverbetering door de afschaffing van de belastingschijf van 30%; welvaartsvastheid van de pensioenen en de sociale correcties voor de BTW-hervormingen. De koopkrachtverbetering door de afschaffing van belastingschijf 30% start vanaf januari 2016. Voor de verhoging van de minima werd 50 miljoen voorzien. 25 miljoen werd verdeeld over de leeflonen, en gaat in vanaf april 2016.

Ook de Vlaamse regering heeft een aantal corrigerende maatregelen beloofd: o.a. in de strijd tegen de energiearmoede en de hervorming van de waterfactuur.

De hervorming van de waterfactuur is reeds meegenomen in de bovenstaande tabellen. Bij een gelijk verbruik ten opzichte van 2015 dalen of stijgen de kosten voor water. Afhankelijk van de gemeente en watermaatschappij kan dit serieus verschillen. Er is tevens een correctie voorzien voor beschermde klanten. Deze is in de tabel opgenomen. We hebben hier de gemeente Aarschot als basis genomen (gemiddelde prijs, gemiddelde grote). Over het algemeen daalt de kost voor water ten opzichte van 2015. Zeker voor de beschermde klanten zijn de prijsdalingen serieus.

De maatregelen in de strijd tegen energiearmoede zijn nog niet gekend.

Dit levert volgende tabel met positieve correcties op:

Gezinstype Inkomenssituatie	Alleenstaande ouder met 1 kind	Koppel met 2 jonge kinderen	Koppel met 3 tie- ners	Koppel gepen- sioneerden
Leefloon	+198	+198	+198	
0.5 Minimum uur- loon + voltijds werkloos		+11	+11	
1 of 1.5 werkin- tensiteit	+996	+1007	+1007	

De koopkrachtverbetering door het afschaffen van de belastingschijf en de forfaitaire aftrek levert voor een voltijdse werkende een ernstige bonus op, bijna 1000 euro. Deze koopkrachtverbetering is bijna nihil (11 euro per jaar) voor halftijdse werkenden omwille van hun laag inkomen (halftijds minimumloon!)

De 27.000 leefloners krijgen in 2016 22 euro (voor alleenstaanden is dit 11, voor samenwonenden is dit 18 euro) vanaf april bij, bijna kleine 200 euro.

Werklozen krijgen niets, enkel degressiviteit van hun inkomen op langere termijn.

Dit levert een totaalbeeld op van de lasten van 2016:

Gezinstype Inkomenssituatie	Alleenstaande ouder met 1 kind	Koppel met 2 jonge kinderen	Koppel met 3 tie- ners	Koppel gepen- sioneerden
Leefloon	-636	-621	-323	-435
0.5 Minimum uur- loon + voltijds werkloos	-724	-1138	-1317	
1 of 1.5 werkin- tensiteit	+134	-226	-390	-684

Het verschil tussen de verschillende groepen gezinnen is bijzonder groot. Dit wordt duidelijker als we de lasten berekenen per maand:

Dit levert een totaalbeeld op van de lasten van 2016 per maand

Gezinstype Inkomenssituatie	Alleenstaande ouder met 1 kind	Koppel met 2 jonge kinderen	Koppel met 3 tie- ners	Koppel gepen- sioneerden
Leefloon	-53	-52	-27	-36
0.5 Minimum uur- loon + voltijds werkloos	-60	-95	-110	
1 of 1.5 werkin- tensiteit	+11	-19	-33	-57

Gezinnen met een leefloon (behalve het koppel met drie kinderen, omwille van de positieve correctie van de waterfactuur) en gezinnen die leven met een werkloosheidsvergoeding betalen per maand tussen de 50 en 110 euro extra. Leefloners krijgen een kleine compensatie, werklozen niet. Zij betalen allen de crisis.

Gezinnen waarvan 1 lid halftijds werkt en het ander lid volledig werkloos is, betaalt de volle pot.

Gezinnen waar minstens 1 iemand voltijds werkt moeten veel minder inleveren in 2016. Er is zelfs één gezinstype, voltijds werkende met 1 kind, die er op vooruit gaat. De Tax shift is voor de werken-

den inderdaad een ernstige compensatie, maar niet volledig. De twee andere gezinstypes leveren nog 20 tot 30 euro per maand in.

Gepensioneerden gaan er niet op vooruit, integendeel. Zij betalen serieus mee aan de crisis. Vooral de gezinnen met een laag pensioen gaan er sterk op achteruit.

5. Samenvatting

De besparingsmaatregelen treffen de laagste inkomensgroepen hard: ongeveer 76 euro per maand vanaf 2016. Sommige gezinstypes hebben tot 115 euro per maand minder.

Sociale correcties zijn dan ook noodzakelijk.

Drie soorten correcties zijn er geweest: welvaartsvastheid van de minima; Tax shift en beroepsaftrek; en de herziening van de waterfactuur.

De waterfactuur heeft ernstige positieve gevolgen voor gezinnen met een leefloon. Zij moeten immers maar 25% van hun waterfactuur (t.o.v. 2015) betalen.

De gevolgen van de waterfactuur voor kleinere gezinnen (eenpersoonsgezinnen) is echter negatief.

De welvaartsvastheid van de minima is beperkt tot 2% in 2015. In 2016 stijgen de leeflonen in april opnieuw met 2% (wat neerkomt op 198 euro extra in 2016 voor een gezinshoofd). Voor de komende jaren zou dit verder stijgen, maar de budgetten hiervoor zijn nog niet gevonden. Deze minimale stijging helpt de leefloners, maar dit gaat maar over 27.000 mensen. Dit is een kleine correctie voor een kleine groep.

De Tax shift is inderdaad een ernstige compensatie voor gezinnen waar er iemand voltijds werkt. Niet voldoende om alles te corrigeren. Nog steeds heeft een gezin met een laag inkomen 20 tot 30 euro per maand minder.

De verliezers van de correcties zijn de werklozen én de gezinnen met een halftijdse job. Zij krijgen (bijna) geen correcties en betalen de volle pot.

Ook de gepensioneerden horen tot de verliezers van de correcties. Het voorstel voor optrekken van de hogere pensioenen moet hen wrang smaken.

Het uitblijven van de beslissing rond de verdeling van de 25 miljoen ter compensatie voor de BTW-hervorming voor de laagste pensioenen is meer dan tergend.

6. Besluit

Vorig jaar presenteerde Decenniumdoelen 2017 voor het eerst de gevolgen van de besparingen op Vlaams en federaal niveau voor de mensen aan de onderkant van de inkomensladder. Onze conclusie was even duidelijk als verontrustend:

- de laagste 20% inkomens gaan er door de gevraagde besparingen en inleveringen significant op achteruit ;

- er is wel duidelijkheid over de gevraagde inleveringen, maar grote onduidelijkheid over de sociale correcties.

Eén jaar verder hebben we de oefening opnieuw gemaakt. Er was immers beloofd dat er werk gemaakt werd van sociale correcties op alle besparingsmaatregelen, zodat mensen in armoede niet of nauwelijks getroffen zouden worden. Onze berekeningen tonen aan dat dit niet klopt. **Gemiddeld kosten de maatregelen nog steeds € 44 per maand aan de gezinnen op de laagste 20% van de inkomensladder.** Veel gezinnen moeten €50 tot €110 per maand inleveren.

Slecht één van onze gezinstypes gaat erop vooruit, al de anderen moeten nog steeds inleveren op hun karige inkomsten.

Bovendien gaan wij uit van minimale berekeningen. Verhoogde tarieven voor openbaar vervoer, cultuur, sport, accijnzen ... telden wij niet mee. Evenmin hebben we het gehad over de steeds langer wordende wachtlijst voor sociale huurwoningen (120.000!) waardoor steeds meer mensen met een laag inkomen langer vast zitten op een te dure private huurmarkt.

Belofte maakt schuld

De regeringen vroegen vorig jaar vooral tijd. Tijd om de nodige maatregelen te nemen, tijd om sociale correcties door te voeren, tijd om ons ongelijk te bewijzen.

We stellen vast dat er ondertussen maatregelen zijn genomen. Zo blijkt de nieuwe berekening van de waterfactuur, met sociale correctie voor mensen met een leefloon, een positief effect te hebben. Voor sommige gezinnen is dit verschil substantieel. Wel klopt de kritiek dat alleenstaanden er vaak slechter van af komen. Voor die groep moeten extra maatregelen genomen. Wel bewijst dit dat het perfect mogelijk is om zonder extra budget sociaal te corrigeren. Er is dus wel degelijk een alternatief.

Andere sociale correcties blijven uit. De extra kosten op de energiefactuur zijn niet gecorrigeerd, voor de btw verhoging noch voor de afschaffing van de gratis kWh. Integendeel, de Turteltaks heeft de factuur nog opgedreven. Bij deze laatste taks is er wel een lager tarief voor mensen met een leefloon. Doch, dit is slechts een fractie van de mensen in armoede en bestaansonzekerheid in Vlaanderen, bovendien blijft het ook voor hen alweer een extra factuur.

Verschillende maatregelen die een invloed hadden op het gezinsinkomen of extra kosten met zich meebrachten voor de zwaksten, blijven gehandhaafd. Hierbij zitten verhogingen in de zorgverzekering, de maximumfactuur in het basisonderwijs en de eenzijdige verhoging van de laagste kinderopvangtarieven. Ook de dubbele indexsprong in de kinderbijslag en de federale indexsprong in de lonen werken verder door.

Tax shift

De veelbesproken tax shift ging niet enkel onze economie aanzwengelen en (hopelijk) meer jobs creëren. Hij zou ook zorgen voor meer netto inkomen voor de gezinnen. Dit effect is substantieel, maar slechts voor een deel van de gezinnen. De tax shift heeft een positief effect op wie voltijds werkt. Dit effect is groter voor de laagste inkomens dan voor midden- of grote inkomens. Wie slechts halftijds werkt houdt bijna niets over aan de tax shift omdat men te weinig verdient om veel belastingen te

betalen. Dit is eigen aan het systeem van belastingen (en belastingverminderingen), maar zij voelen wél de extra kosten die hen door andere maatregelen treffen.

In de tax shift werden ook middelen voorzien om de leeflonen in april 2016 met 2% te verhogen. Een goede maatregel maar nog ruim onvoldoende om de ambitie van een leefloon boven de armoedegrens waar te maken. De Tax shift bevat ook afspraken over de welvaartsvastheid van de pensioenen. Een budget van 25 miljoen ligt nog steeds te wachten op een beslissing, dit is onbegrijpelijk.

De tax shift heeft geen effect voor de gepensioneerden en werkzoekenden. We waarschuwen dat sociale correcties die enkel gelden voor mensen met een leefloon onvoldoende zijn. Ook heel wat gepensioneerden, werkzoekenden, invaliden ... hebben een inkomen nauwelijks boven het leefloon. Zij mogen niet vergeten worden.

Nog steeds wachten op sociale correcties

We stellen vast dat er sinds 2015 enkele beloftes zijn ingelost (de waterfactuur) en de tax shift een positief effect heeft op de werkenden. Toch telt onze overzichtstabel vooral negatieve getallen. Voor 2016 verwachten we minimaal dat deze negatieve effecten weggewerkt worden. Op het Vlaamse niveau moeten de komende maanden de sociale correctie op de elektriciteitsfactuur uitgewerkt en ingevoerd worden. Het is onaanvaardbaar dat het risico op energiearmoede overhand toeneemt en de regering niks doet.

Het federale niveau beloofde tegen het einde van de legislatuur om de uitkeringen tot boven de armoedegrens op te trekken. Het wordt dan wel dringend tijd dat de budgetten hiervoor vrijgemaakt worden. Enkel de welvaartsenveloppe is ruim onvoldoende. De komende begroting dient dit engagement te honoreren met concrete cijfers.

Een ander beleid met minder ongelijkheid en meer hoop

Bij de presentatie van onze achtste Armoedebareometer in september 2015 bleek dat er van een structurele daling van de armoede in België geen sprake is. Nog steeds verkeren bijna 1,7 miljoen Belgen (700 000 Vlamingen) in armoede . De kinderarmoede blijft stijgen. Het beleid van de verschillende regeringen verhoogt bovendien de kans dat de armoede nog zal toenemen in plaats van te dalen. Het is dan ook weinig waarschijnlijk dat de door de verschillende regeringen aanvaarde streefcijfers op Europees niveau (EU2020) en Vlaams Niveau (Pact 2020) zullen gehaald worden. Van een halvering van de kinderarmoede en de vermindering met een derde van de globale armoede zal weinig of niets in huis komen.

Van de aankondigingen van de diverse regeringen om ' hun sociaal gelaat' te tonen en ' extra middelen vrij te maken voor de laagste inkomens' en van de belofte om de uitkeringen tot boven de armoedegrens op te trekken kunnen we weinig merken. De mensen aan de onderkant van de inkomensladder moeten nog steeds inleveren. Ook wie al in armoede leefde wordt nog steeds getroffen door de besparingsmaatregelen. Dat mensen aan de onderkant van de samenleving nog moeten inleveren is even onvoorstelbaar als onaanvaardbaar. Elk negatief cijfer betekent bovendien een verdere verdieping van de armoede en brengt ons verder af van de strijd tegen armoede.

Toch blijkt dat ook een ander beleid mogelijk is. Bepaalde maatregelen hebben een positief effect, ook of zelfs specifiek op de lagere inkomensgroepen. De verschillende regeringen moeten echter wel

de politieke moed hebben om het beleid structureel te corrigeren: de eigen doelstellingen rond armoede als norm hanteren, om te zetten in een beleid dat de armoede structureel doet dalen en stopt met de laagste inkomens (in een rijk land) nog verder in de miserie te brengen.

Initiatiefnemers van Decenniumdoelen2017:

Voor meer achtergrond: www.decenniumdoelen.be